

הרי"ף נימק שפסק כרב הונא לפי שטעמו מסתבר ועדיף (ומובא בבהגר"א רנא סק"ג). אך החזו"א בא לפרש לפי כללי ההלכה, לפי שסובר שאין לנטות מהכללים מפני הסברות, כפי שנראית שיטתו בכ"מ (ע' בספרו תמורה לב, ח; אה"ע עו, יב; חו"מ לקוט"ס כ לוף ח). ואולם מדברי הקדמונים נראה שהכריעו לעתים בניגוד לכללים עפ"י הסברא (כמצוין בפירוט ביוסף דעת קדושין כה). וצ"ע.

והרשב"א כתב שיש לגרוס 'רבא' ולא 'רבה', ולכך קיי"ל הכי, לפי שהוא בתרא. וכיו"ב בריטב"א. וגם הרי"ף גרס כן. וערמב"ן רא"ש ונמו"י.

דף קנה

'אלא לדידך דאמרת ראייה בעדים, היכי משכחת לה דנחתי לקוחות בנכסים?' — לכאורה יש לשאול מאי קושיא, והלא קיימת 'חזקה דרבא' שכל שהגיע לכלל שנים הריהו מוחזק שהביא סימנים, ומשום כך ירדו הלקוחות לנכסים? ויש לומר שחזקה דרבא לבדה אין בכחה להוציא ממון. [ומה שהקשו התוס' לעיל (קנה: ד"ה ועוד) — לא משום חזקה דרבא גרידא, אלא משום שעתה נמצאו סימנים, והרי יש כאן חזקה דהשתא בצירוף חזקה דרבא] (עפ"י חזון איש אה"ע קיד, יד [ובזה תרץ את קושיית רעק"א בגליון הש"ס ועוד אחרונים]. וע"ע בתוס' הרא"ש כאן שכתב שא"א להוציא ממון עפ"י חזקה דרבא (ומובא בחזו"א שם סק"ט). ובגודע ביהודה (אה"ע ט) כתב בדעת התוס' הנ"ל שמוציאין ממון עפ"י חזקה דרבא. וע' בשו"ת תורת חסד א).

'קטן מאימתי מוכר בנכסי אביו... מכן עשרים' — מבואר שעד גיל עשרים אין דעתו של אדם שלמה, שלכך אין לסמוך עליו במכירת קרקעות. ובוה מובן הטעם שאין מענישים בידי שמים עד גיל עשרים — שדעת האדם קלושה.

ולכך אמרו (באבות ה, כז) 'בן ששים לזקנה' — שהזקן הוא זה שקנה חכמה, והרי אמרו (בע"ז ה): אין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה. אם כן כשעברו ארבעים שנה משהגיע לכלל דעת שלמה, נתמלא חכמה (מתוך יערות דבש ח"ב דרוש יא).

'(ע"ב) ילמדנו רבנו, תינוקת בת ארבע עשרה שנה ויום אחד יודעת בטיב משא ומתן מהו? שלח ליה: אם יודעת בטיב משא ומתן, מקחה מקח וממכרה ממכר' — הרי"ף והרמב"ם פרשו [שלח כרשב"ם ורא"ש], שמה שאמרו כאן בקטן היודע בטיב משא ומתן — דוקא בנכסים שקנה וכד', אבל בנכסי אביו — אין מכירתו מכירה כלל, אפילו בקי במסחר.

וכן נפסק בשו"ע רלה, ט. וכשיטה זו כתב הריטב"א בגטין סה. וכן נקט הרשב"א (בשו"ת, ח"א תנצח) לעיקר. [אלא שכתב שאם נתנו לו אביו בחייו במתנת בריא — מועיל אף קודם היותו בן עשרים. וכן הביא ממורו (כנראה הרמב"ן) ומהראב"ד. וכן שנה בח"ב רמז רמט ובהדושיין]. ואולם בח"ז (תקיד) מובא שם כשיטת הרשב"ם. ונראה לכאורה שתשובה זו אינה מהרשב"א אלא ממהר"ם, כי היא נכפלה בתשב"ץ קטן (תלמיד מהר"ם) — תקא.

ויש אומרים שאם אינו יודע בטיב משא ומתן, גם לאחר גיל עשרים אין ממכרו מכר ולא מקחו מקח (עריטב"א). ויש שיטה נוספת לבעל העיטור — ע' בפירוט בשו"ת הרא"ש א, ח.

'ההוא פחות מכן עשרים דאזל...' — על תופעות חזרותיו של רבא בש"ס, ע' במובא בקדושין לב.

'כיון דמסברי ליה וסבר, מידע ידע, והאי דעבד הכי — חוצפא יתירא הוא דהוה ביה' — מכאן הוכיח המהרי"ט (אה"ע מז) שאדם שהוא ניכר בהתנהגותו ודיבורו כפתי ביותר, אינו בגדר 'שוטה', כל שמבין מה שמסבירים לו. [הגם שלענין עדות הוא פסול, וכמו שכתב הרמב"ם (עדות ט, י): 'הפתאים ביותר שאין מכירין דברים שסותרין זה את זה ולא יבינו עניני הדבר כדרך שמבינין שאר עם הארץ, וכן המבוהלים והנחפזים בדעתם, והמשתגעים ביותר — הרי אלו בכלל השוטים. ודבר זה לפי מה שיראה הדיין, שאי אפשר לכיון הדעת בכתב'].

יש מן האחרונים (דברי חיים; שואל ומשיב) ז"ל שחלקו על הוראה זו. ואולם בשו"ת אגרות משה (אה"ע ח"א קסד) פסק כדברי המהרי"ט. (וזה לשונו בסוף תשובתו: 'ולכן פשוט וברור לע"ד כדברי מהרי"ט שהפתי ביותר, אם אך מסברו לו וסבר, יכול לחלוף, ואין לחוש כלל על החולקים עליו ולעגן אשה, שהרבה שקדו חכמים לטובתה. אך כמובן אם הוא במדה זו, דהא א"א לצייר זה בכתב, כדאיתא ברמב"ם. ועיין בחת"ס (ח"ב דאה"ע סימן ב) בראש דבריו. אבל ודאי כתר"ה הוא חכם ומבין מדעתו וידון כמו שענינו רואות. ואם משיב כהוגן, ומסברי ליה וסבר, ולא עשה מעשה שטות, יסמוך על מהרי"ט שהלכה כדבריו כדלעיל ויסדר החליצה ויהיה שלום על ישראל'. וע"ע במובא ביוסף דעת חגיגה ג:).

'ולעדות — עדותו עדות. אמר מר זוטרא: לא אמרן אלא למטלטלי אבל למקרקעי לא' — כתבו התוס' והמרדכי, דוקא לענין עדות שומא, שהואיל ודעתו קרובה אצל מעות, יש לחוש שהערכתו אינה נכונה, אבל לשאר עדויות — כשר, ואין חילוק בין קרקעות למטלטלין. [הבית-יוסף והב"ח (הו"מ לה) כתבו שאין כן משמעות דברי הרמב"ם, ואולם הש"ך (שם סק"ג) השיג על כך, ונקט להלכה כמו שכתבו התוס', 'דהא קושית המרדכי והתוס' נכונה היא'].

'אמר ליה רב אשי למר זוטרא: מאי שנא מטלטלי, דזביניה זביני, אלא מעתה הא דתנן הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין, ה"נ דעדותן עדות? אמר ליה: התם בעינא ועמדו שני האנשים וליכא' — יש מי שכתב לשמוע מכאן שלולא כתוב זה, היה קטן כשר לעדות. ולפי זה באיסורין שעד אחד כשר, וכן אשה ועבד, אפשר שגם קטן נבון כשר, שלא מצינו שייפסל אלא מטעם ועמדו שני האנשים וזה אינו שייך באיסורים (כן כתב בספר זכר יצחק ח"ב כא).

[ואולם בפוסקים מבואר שקטן אינו נאמן באיסורים אלא בדבר שבידו, יש אומרים רק בדינים שמדרבנן וי"א אף לענין דינים של תורה. ולא חילקו במידת חכמתו ובינתו (ע' בשו"ת הריב"ש רמה; רמ"א יו"ד קכו, ג; שו"ע שם קכ, יד; ובש"ך שם סקל"א; משנ"ב תלו סקט"ו. וראה בהרחבה בשו"ת יביע אומר ח"ח, ובמובא בספר 'טבילת כלים' פרק ח, הערה ב*).

ואם משום הראיה מסוגיתנו — לא איריא, שבאמת י"ל שפסול משום דלאו בר דעה ואחריות כל הצורך, אלא כלפי מה שהקשו לאחר שתקנו חכמים שהפעוטות ממכרן מכר, יוכשרו לעדות (לפי דעתך שעדות ומכירה תלויות זב"ז) — כלפי זאת השיב שכיון שאינו 'איש', אינו בכלל עדות. ואמנם מצד החסרון דלאו בר דעה היה כשר מדרבנן היות ותקנו שממכרו מכר, ודי בדעתא קלישתא לענין זה.

ואולי גם י"ל שמדאורייתא הקטן נאמן. ולכך כתבו הפוסקים שלחומרא יש לחוש לדבריו גם בדבר שאינו בידו — ע' ברמ"א ביו"ד שם, מהרשב"א].

בתחילת הסוגיא הניחו שאם הנכסים בחזקת בני המשפחה, על הלקוחות להביא ראיה שגדול היה [לדברי חכמים דמתניתין]. אבל לרבי נתן יש לילך אחר החזקה שנעשה בגדול]. ועוד משמע, שאילו היה אפשר להוכיח בבדיקה, רשאים הלקוחות לטעון שיבדקוהו — שהואיל ונתנו דמים, אינם צריכים להפסיד מפני הניוול. ואם הנכסים כבר בחזקת הלקוחות ובני המשפחה באים לערער ולהוציא מידם — אינם יכולים להוציא אלא בראיה [ואסור להם לבדקו אפילו היתה זו בדיקה טובה — שהרי לא נתנו כלום. ועוד שהוא קרובם. עתוס'].

ולפי המסקנא (קנה). משמע שלעולם הלקוחות זוכים בנכסים עד שיוכחו בני המשפחה שהיה קטן, ואין ערעור בני המשפחה ערעור — שחזקה אין העדים חותמים על השטר אא"כ נעשה בגדול, אלא שלפי דעה אחת (ריש לקיש, לחכמים) צריכים הלקוחות לקיים את השטר. ולפי דעה אחרת (רבי יוחנן) אין צריך, שמודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו.

א. וכן מבואר ברמב"ן להלכה, שאין חילוק בחזקת מי נמצאים הנכסים עתה. ואולם האור-זורע נקט כסברת רבי יוחנן שבתחילה, שאם בני המשפחה מוחזקים בנכסים, אין הלקוחות מוציאים מידם. (עפ"י הג"א. וצ"ב, דלהלן הביא הג"א ממהרי"ח בסתמא שנאמן הלוקח לומר גדול היה).
ב. קרוב-משפחה של הנפטר, אינו רשאי לעכב את קבורתו עד שיפרעו לו ממון שהיה חייב לו הנפטר. ואולם אם אינו קרובו — רשאי לצוות על עיכוב קבורתו (עפ"י או"ז בשם רבנו שמחה ור"ת. מובא בהג"א).

דפים קנה — קנו

רסב. היורש נכסי אביו —

- א. מאיזה גיל מכירתו אותם היא מכירה?
- ב. מאיזה גיל מתנתו מתנה?
- ג. מאיזה גיל מקבלים עדותו על הנכסים?

א. הבן, מאימתי מוכר בנכסי אביו — רבא אמר רב נחמן: בן שמונה עשרה שנה. ורב הונא בר חנינא אמר רב נחמן: בן עשרים שנה. תוך הזמן (כלומר בשנתו השמונה-עשרה או העשרים. רשב"ם) — רבא אמר רב נחמן: כלפני זמן. רבא בר רב שילא אמר רב נחמן: כלאחר זמן. ודחו ואמרו שרבא לא אמר בפירוש תוך זמן כלפי זמן, אלא הרואה טעה בפירוש הוראתו. ומכל מקום הסיקו להלכה תוך זמן כלפני זמן. וכן פסקו שאין מכירתו מכירה עד שיהא בן עשרים. [ובלבד שהביא סימני גדלות בגופו, או שנוולדו בו סימני סריס ולכך הוא בחזקת גדול אפילו ללא שערות].
מבואר בגמרא שאפילו מכר שוה חמש בשש והרויח — אין מכירתו מכירה (ומחזיר הדמים), כל שלא הגיע לזמן שאמרו חכמים — שלא חילקו חכמים בתקנותיהם.

א. לדעת רשב"ם (וריא"ף), לא אמרו אלא בנכסי אביו, אבל נכסים שקנה או שקיבל במתנה — לא חששו חכמים בדבר, ומכירתו מכירה אף קודם הזמן. ולדברי רבנו תם אין חילוק.
ב. לענין קניית קרקעות, משעה שנעשה גדול מקחו מקח, שלא תקנו אלא לענין מכירה כי דעתו קרובה אצל מעות (עפ"י רא"ש ותוס'). ומדברי ר"י בן מגאש (מובא ברשב"א) מבואר שפחות מבין עשרים שאינו בקי בטיב משא ומתן אין מקחו מקח.

מסופר על רבא שהורה לבטל מכירה אפילו כבר הגיע לזמן גדלות, משום שראה שהיתה באותו אדם שטות יתירה לאבד ממונו בחנם, שהיה משחרר עבדיו. [וכן כגון זה שאכל תמרים והשליך את הגרעינים בבית רבא, וכשמסבירים לו דבר בעניני משא ומתן, לא סבר — בכגון זה אפילו הוא יותר מעשרים והביא סימני גדלות, אין מכירתו מכירה. הג"א עפ"י הגמרא].

ומאידך הורה רבא (ריעב"ץ הגיה: רב) לרב גידל בר מנשיא, שאם יודע בטיב משא ומתן — אפילו קודם הזמן מכירתו מכירה. בתינוק מבן י"ג שנה, ובתינוקת מבת י"ב שנה (שהביאו סימני גדלות). לא נאמרו הזמנים דלעיל אלא במי שאין יודע כל כך בטיב משא ומתן (רשב"ם).

א. כן היא שיטת רשב"ם ורא"ש. ואולם הרי"ף והרמב"ם והרשב"א כתבו שאפילו בקי בטיב משא ומתן, אין מוכר נכסי האב אלא מבן עשרים. [ואז מועיל אפילו אינו בקי במו"מ, אם הביא סימני גדלות או סריס (ר"י בן מגאש). ויש חולקים (עריטב"א)]. ומה שאמרו בקטן היודע במו"מ — בנכסי עצמו אמרו ולא בנכסים שירש מאביו.

והוסיף הרשב"א שמתנה שנתן האב לבן כשהיה בריא, וכן ירושת הבת את אביה או ירושת הבן את אמו או את שאר קרוביו — בכל אלו הואיל ואינם מצויים כל כך, לא תקנו חכמים להגביל גיל מכירתם. ויש חולקים.

ב. לפי גרסת רשב"ם, מבואר בגמרא שאפילו יודע דבר חכמה במשא ומתן על ידי שמסבירים לו וסבר, אך לא מעצמו — הרי זה בכלל 'יודע בטיב מו"מ' ומכירתו מכירה אפילו קודם הזמן. והתוס' חולקים ונוקטים שאין מסתבר שבשביל דבר חכמה אחד שהסבירו לו וסבר ייחשב כחכם ביותר, ולפירושם אין מועיל מה שמסבירים וסובר אלא להוכיח שהוא ככל אדם ואינו פתי ביותר.

כל זה אמור לענין קרקעות, אבל מטלטלין — אפילו קודם זמן גדלות תקנו חכמים שיהא ממכר הפעוטות מכר. ועונת הפעוטות היא כבן שש כבן שבע — לפי חריפות הילד, ומשום חיינו תקנו לו חכמים שתהא מכירתו מכירה למוזנותיו (רשב"ם עפ"י גטין נט).

ב. לענין מתנה, אמר אמימר: משנעשה גדול (בן י"ג ובת י"ב עם סימנים) מתנתו מתנה, ואפילו בקרקעות. רק לענין מכירה שיערו חכמים שהתינוקות דעתם קרובה אצל מעות, ופעמים שמקרקשים לו במעות והולך ומוכר כל נכסי אביו, אבל במתנה אין לחוש, שהרי אם לא שהיתה לו הנאה ממנו, לא היה נותן לו מתנה.

א. לדברי הראב"ד, דוקא בנכסי עצמו אמרו, אבל נכסי אביו אין יכול ליתנם במתנה עד שיהא בן עשרים. ואין כן דעת ר"י בן מגאש והרשב"א.

ב. שעבודו את הנכסים לבעל חובו — הרי זה כמתנה, ומועיל (שו"ת הרשב"א ח"ג קכא). מחילתו — ע' בספר אבני מילואים קיד סק"ה.

ג. לדברי מר זוטרא, וכן הסיקו להלכה: למטלטלין — משעה שנעשה גדול (ועמדו שני האנשים) עדותו עדות. אבל לא לקרקעות (עד שיגיע לגיל שמכירתו בקרקעות מכירה).

א. פרושו בתוס': דוקא בעדות שומא, שהואיל ודעתו קרובה אצל מעות, ישום אותה שלא בשוויה האמתית. אבל לשאר עדויות קרקע — כשר. ואין הדבר מוסכם (ע' חו"מ לה. וכ"מ בהגהות אשר"י בדעת רשב"ם, שאף לשאר עדויות קרקע פסול).

הרשב"א כתב שמדובר רק בשאינו יודע במשא ומתן [שאינו מכירתו מכירה אפילו בנכסים שקנה], אבל ביודע — עדותו אפילו פחות מכן עשרים).
ב. מלשון הגמרא 'הלכתא כמר זוטרא' משמע לכאורה שחולק על רב הונא ברדר"י, שלדבריו אפילו בקרקעות עדותו עדות. וכן מורה פשוטות לשון רשב"ם. [וק"ק מלשון מר זוטרא 'לא אמרין' שנראה שאינו בא לחלוק. ושמא י"ל שבאמת אין מחלוקת (ולשון 'הלכתא' אינה מורה בהכרח על מחלוקת, כמוש"כ ראשונים בכ"מ. וכמו 'הלכתא כרב גידל בר מנשיא' ולא מצינו מי שחלק), ומש"כ רשב"ם שכשר אף לעדות קרקע היינו רק בשאר עדויות ולא לענין שומא, שבו מודה למר זוטרא שאין עדותו עדות. ולפי"ז אין מחלוקת לדינא בין הרשב"ם לתוס'].

רסג. א. מי שלא הביא סימני גדלות בגופו, עד אימתי דינו כקטן?

ב. לאלו הלכות בודקים את הגדול בשנים, לודא שהביא סימני גדלות בגופו?

א. בן עשרים שלא הביא שתי שערות — יביאו ראייה שהוא בן עשרים, והוא הסריס. כלומר מחזיקים אותו בגדול. אמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב: והוא שנולדו בו סימני סריס. אבל לא נולדו בו, אינו בחזקת גדול עד רוב שנותיו (— בן שלשים ושש. רשב"ם), שפעמים מחמת כחש או שומן אין בו שערות.

ב. אמר רב נחמן אמר שמואל, וכן פסקו להלכה: בודקים (הבאת סימנים) לקדושין ולגרושין (— באיש. ודין קטנה המקבלת קידושה — ע' בקדושין מד. ולענין גט — ע' בגטין סד-סה) ולחליצה [ביבם וביבמה — להוציא מרבי יוסי שאמר בין גדולה ובין קטנה חולצת, שאיש כתוב בפרשה ולא 'אשה'] ולמיאונין [להוציא מרבי יהודה שאמר עד שירבה השחור, ואין די בשתי שערות].
בכל אלו (וכיוצא בהם) אין סומכים להקל בשל תורה להחזיקם כגדולים—ודאי עד שבדקנום. וכגון בקדושין, אין מבטלים קידושי שני שקידשה אחריו אם לא בדקנו למקדש הראשון וראינו שהביא סימנים (רשב"ם ותוס').

א. בדקנום ולא מצאנו סימנים — הרי הם עומדים בספקא דאוריתא, שמא הביאו סימנים ונשרו. [ולענין גירושין — ודאי מותרת, שהרי אם בעלה קטן, גם קידושיו אינם קידושין. ואולם נפקא מינה ליבם שקונה מדאוריתא מהיותו בן תשע שנים].
ולענין מיאון, אם בדקנו ולא מצאנו סימנים — יכולה למאן, ואין חוששים שמא היו ונשרו, כל שלא בעל משהגיע לכלל שנותיה (עפ"י תוס' ועוד. וכן הדין לשאר הלכות דרבנן, אין חוששים שמא נשרו. תורי"ד).

פחות מבת שש אינה צריכה מיאון כלל. מבת שש ועד עשר — תלוי ביפי דעתה (ע' אה"ע קנה, ב).

ב. התוס' נסתפקו האם רבי יהודה המצריך שירבה השחור על הלבן, חולק אף בשאר הלכות או שמא רק לענין מיאון ועחזו"א אה"ע קיג, ד.

דף קנו

רסד. האם מותר לקיים קוצים בכרם או אסור משום כלאים?